

MOGYORÓFAVIRÁG

N É M E T H I S T V Á N

Selyembandi — mert mindenki így ismerte a faluban — külön ember volt. Különcsége mindenekelőtt végtelen pedantériájában mutatkozott meg. Mielőtt meg nem hibbant volna, mert minden kétséget kizárólag meghibbant, sokat adott magára, megjelenésére, küllemére, pedig éppoly hótszegény volt ő is, mint a legtöbb falusi társa, napszámba járt, a háború előtt részarató volt, falverő, kubikos, értett minden kétkézi munkához, a háború után pedig ő is, mint a legtöbb sorstársa, frissen kapott földjével belépett a szövetkezetbe. Legényember volt ugyan, özvegy édesanyjával élt egy háztartásban, földet mégis kapott, igaz, ő nem igényelte volna, annál rátartibb volt, hogy valamiért is sorba állt volna, az édesanyja unszolására íratott, így a „megtapsikolt” föld, ahogy az agrárföldet nevezték, nem is az ő, hanem az anyja nevéén szerepelt, a szövetkezetbe is az öregasszony rábeszélésére lépett be. A szövetkezeti földekre rendszeresen és fegyelmezetten kijárt, mint ahogy a vállalt munkában mindig is pontos és fegyelmezett volt, de különállóságát most is megőrizte, éppúgy, mint régen, amikor brigadérosok helyett még bandagazdák intézkedtek.

Nem tudnak róla, hogy valaha is lett volna — ahogy ezt faluhegyen mondják — lelki barátja. Még mulatni is egymagában szeretett, külön asztalnál. Ezekre a mulatozásokra szombat esténként került sor a Csáki kocsmájában, persze nem minden szombat este, jobbra évszakonként egyszer, de ha „rájött”, sűrűbben is. A mulatozásokba nem véletlenül sodródott, nem a társaság vitte ezekben bele, hiszen mindig egymagában mulatott, és ezt leginkább még odahaza, borotválkozás, tisztálkodás, készülődés, fészülködés közben eldöntötte magában, eldöntötte, hogy ma a pohár fenekére néz.

Ezeket a hétvégi, szombat délutáni készülődéseit mindig különös szertartással végezte. Ez a mindig természetesen még arra a korszak-

kára vonatkozik, amikor különködése ellenére is normálisszámba vették az emberek. Tehát a meghibbanása előtti időkre.

Legalább egy óra hosszát vett igénybe csak a szőrtelenítés, azaz a borotválkozás. Ehhez előbb vizet langyosított. Míg a víz langyosodott, előkészítette a borotválkozáshoz szükséges kellékeket: a pamacst, a borotvaszappant a kis bádögbögrével, mind külön-külön megvizsgálta, kifogástalan állapotban vannak-e, noha akkor is megvizsgálta mind, amikor legutóbbi borotválkozása után elrakta őket. Legaprólékosabban természetesen magát a borotvakést vizsgálta meg, nagy szakértelemmel kiemelte a tokjából és kinyitotta. A borotvaélet alaposan szemügyre vette, és csak azután fogott hozzá a fenéséhez. A fenőszíj a szoba ajtaján lógott, fényesen a sok használattól. Most vidáman csattogott a borotvaél villámgyors tánca alatt. A szoba levegője is megtelt a készülődés meleg, bensőséges hangulatával. Selyembandi özvegy édesanyja a kemencepadkán ült, le nem véve szemét egy pillanatra sem szeretett gyermeke lassú, de lomhának semmiképpen se mondható mozdulatairól. Az öregasszonyban ezek a szombat délutáni készülődések mindig azokat a titkos reményeket ébresztették, hátha háztűznézőbe indul a fia. Mert nagyon itt lett volna már az ideje, hogy egy jóra való asszonynak valót találjon magának. Egy hozzáillőt. Komolyat, szépet, dolgosat. Mindig attól rettegett, hogy egyszer lehunyja a szemét és szeretett gyermeke egyedül marad a házban. Ki főz, mos és vasal rá? Állandóan ez forgott a fejében, a fiának mégse mert még csak halvány célzást se tenni arra, hogy hova készülődik, esetleg kihez. Ismerte a természetét. Pontosan olyan, amilyen a szegény megboldogult édesapjáé volt. Tőle se lehetett kérdezni soha semmit. Maradt hát a titkos reménykedés.

Az „ide-odás” ruha, a vasalt ing, a fényesre kefélt cipő már ki volt készítve. Selyembandi begyűrt, ingnyakkal a kis falitükör elé állt, hosszan megvizsgálta benne az arcát, megtapogatta borostáit, s még habkeverés közben is egyre csak nézegette magát a tükörben, nem mintha különösebben el lett volna ragadtatva széles arccsontjától, erős, kiugró állától, már-már hegyesnek mondható ádámcsutkájától, inkább mintha azon töprengett volna, hogyan is álljon hozzá, honnan kezdje sűrű borostájának „learatását”, ami most már kövér szappanhab alatt puhult. Minden ott volt a keze ügyében, s a megszokott terpszállásban nekifogott a szőrzet lehúzásához.

Minthogy igen erős borostája volt, az előfenés után még kétszer fente meg a borotvát. Miután megberetválkozott, derékig lemosakodva újból a kis falitükör elé állt; most sem önmagában gyönyörködni, hanem a végzett munkájában. Az arca sima, a bőre fényes és feszes

volt. A kisollóval megigazította a bajuszkáját, majd gondosan elmosta s elrakta a borotvakészletét. Belebújt a kikeményített, vakítóan fehér ingbe.

Özvegy édesanyja most szólalt meg először:

— Nem vág a nyaka, fiam?

A készülődés szertartása nem engedte meg, hogy válaszoljon. Illetve úgy gondolta: elegendő válasz a hallgatás. Selyembandi különben is kevés beszédű volt, már-már szófukar. Napok múltak el anélkül, hogy szóra nyitotta volna a száját. Tűnődő természet volt.

Felöltözött teljesen, utoljára a cipőjét húzta föl. De mielőtt belebújtatta volna a lábát, még egyszer megvizsgálta, úgy van-e kisuvickolva, ahogyan annak lennie kell. Miután egy porszemet, egy pölyhöt se talált rajta, felhúzta és megkötötte. Ezzel mindig hosszabban időzött, mert nem állhatta, ha a pertli egyik szára hosszabbra sikerült, mint a másik.

Miután mindennel elkészült, újra a falitükör elé állt. Fésülködni kezdett. A szakállától eltérően nem túl sűrű, egyenes szálú haja volt. A haját hátrafésülve viselte, s pontosan a közepén választotta el. Egyszer a Színházi Életben látott ilyen frizurát, s nagyon megtetszett neki. Teljesen lenyalt frizura volt ez. A koponyájához tapadt, mint egy sisak. Fénylett a hajolajtól.

Nem állhatta, ha ezt a páncélszerű frizurát valami is ékteleníti, különösen nem állhatta a korpát, nemcsak a haján, a zakója vállán, a nyakán sem. Így különösen sokat kellett bibelődnie a kis hajkefével, míg teljesen rendbe nem tette magát.

Ekkor szólt oda özvegy édesanyjának, most is csak foghegyről:

— Megyek!

— Vigyázz magadra, fiam! — ereszkedett le a kemencepadról az öregasszony, s egészen a kiskapuig kísérte szeretett gyermekét. A szíve tele volt büszkeséggel és gyönyörűséggel. Nem is csoda, Selyembandi, különösen így kipöttyenve, valóban jóvágású legény volt. Az öregasszonynak sehogy se ment a fejébe, épp az ő fián nem akad meg egy hajadonnak a szeme. Ez volt egyetlen titkos bánata.

Selyembandi, mint rendesen, most is a Csáki kocsmája felé tartott. Szombat este volt, estefelé; a hazatérő gulya messze, az utca végén lomhán úszott, közeledett a fölkapart porfellegben. Meggyorsította a lépteit, hogy a kocsmába érjen, mielőtt összetalálkozna a gulyával. Pedig ilyenkor, kipöttyenve nem volt kedvére a gyors járás, kényelmesen, ráérősen, már-már urasan ereszkedett lefelé az utcán, hiszen nagyon jól tudta, nem egy szem akad meg rajta, figyelik a kerítések, az ablakok mögül, utánabámulnak, megcsodálják

élesre vasalt pantallóját, fényesre suvickolt lábbelijét, lenyalt frizuráját, kikeményített, hófehér ingét, nem mintha máson nem figyelhetnének meg hasonlót, de Selyembandi nem volt máshoz hasonlítható, Selyembandiból csak egy volt. Tudta tehát, hogy sokan megbámulják, de nem ezért fogta kényelmesre a járását, nem önmaga mutogatásáért, nem érdekelték a báméskodók, füttyült a világra; számára ez szertartás volt, éppúgy, mint a hétvégi, szombat délutáni mosakodás, borotválkozás, öltözködés, éppúgy, mint a Csáki kocsmájában eltöltött szombat esték annál a sarokasztalnál, ahol mindig egymagában ült, s ami már törzshelyének számított. Nem szeretett volna hazatérő gulya fölkapart porába ütközni, meggyorsította a lépteit, már-már kocogóra fogta, olyannyira, hogy önmaga előtt is nevetségessé vált, el is rontva ezzel szokásosan jó kedélyét. „A fene egye meg, dünnögte magában, nem tudott várni az a csorda egy keveset!” Mégis jó, hogy megszaporázta a lépteit, egyszerre érkeztek a kocsmá elé: s hogy a nyakába ne zúduljon a sűrű porfelleg, menekülésszerűen ugrott be a kocsmajárat, ami csakugyan méltóságán aluli cselekedet volt. De valaki még bele is csípett: „Tán tüzes szalmacsóvát dugtak a fenekedbe?” Mintha nem is hallotta volna, leült a törzsasztalához, s egy pohár bor helyett rögtön egy litert rendelt.

A kocsmában a szokásos szombat esti hangulat uralkodott, munkából hazatérő férfiakkal volt tele, de mind a söntés körül toporgott, egymás kezéből majd kiverték a poharakat, mégse ültek le. Úgy tartották, ha leülnek, ott is ragadnak. Inkább állva maradtak, s úgy ittak, akik korábban érkeztek, már a harmadik pálinkánál tartottak, mert főleg azt ittak így, szombat esténként, munkából hazajövet, erre majd, gondolták, még jobban csúszik a vacsora. Törköly, császárkörte fogyott ilyenkor a legjobban, ebből fogyott a legtöbb a kora hajnali órákban is, munkába menet, csak most, hétfégen, szombat este sokkal tovább el lehetett időzni, néhánynak most pénz is akadt a zsebében, ha nem is épp egy egész havi fizetés, mert az emberek többsége a szövetkezetben dolgozott, s a keresetnek csak egy kis részét kapták készpénzben, nagyobb részét természetben. Vagy se ebben, se abban. Az új világ, aminek az ízeit most kezdték kóstolgatni, nem nagyon volt ín्यekre, mert szavakban túl sokat ígért, de megfoghatót keveset adott: minden S betűvel kezdődött: se pénz, se posztó. Még a kenyér íze is megváltozott: a háború alatt már hozzászoktak a krumplis kenyérhez, de most nagyon soknak az ín्यét feltörte a kukoricakenyér. De még ebből se lehetett mindenki elegendő. Szerencsére törköly, császárkörte és bor volt

elegendő. És Csáki, a kocsmáros éppen úgy adott „krétára”, hitelre most is, mint mindig, amióta csak állt a kocsmája. Hiába hirdette a söntés fölött a bekeretezett rajz a Hitel halálát, itt emberemlékezett óta mindenki hitelre ihatott, Csáki nem győzte a strigulákat húzni a „törzsvendégek” neve mellé.

Selyembandi is törzsvendégnek számított, de ő ebben is kivétel volt: azonnal fizetett! Mégpedig rögtön, ahogy a kocsmáros kivitte neki az italt. Egyszerre egy egész litert ritkán, vagy egyáltalán nem szokott rendelni; most, hogy elébe tette a literes üveget a kocsmáros, meg is kérdezte: „Ha jól hallottam, csak egy poharat mondtál.” „Úgy van — mondta Selyembandi —, egy liter bort és egy poharat!” Fizetett, majd töltött, s mint aki nagyon megszemélt, rögtön ki is itta a poharát. Újra töltött, s csak aztán kezdte a sarokasztal félhomályából jobban szemügyre venni a söntés előtt ácsorgó, s már hangoskodni kezdő embereket. Tekintetével a „tüzes szalmacsóvást” fürkészte, de már az édestestvérét se ismerte volna föl, oly sűrű cigarettafüstben úsztak a fejek.

A harmadik pohár után — normális körülmények között egész este nem ivott meg többet három pohárnál — kinyújtotta lábát az asztal alatt, s hátradőlt a széken; olyannyira, hogy maga alatt a széket is hátradöntötte, a szék a két hátsó lábán egyensúlyozva állt. Selyembandi szerette magát így „hintáztatni”, valójában mindig egy hintaszéket szeretett volna, olyat, amelyet a Színházi Életben látott. A hintaszéket kiállítani a gang végére, és rágyújtani egy szivarra! Igaz, szivarja nem volt még soha. De akkor majd lenne. A világ még le lenne szarva.

Ez a virág olyan virág,
mint a mogyorófavirág —
sokat ígér, keveset ad!

Úgy dobta föl a fejét a dalra, mintha ezt valaki a fülébe dúdolta volna, pedig ez a valaki ő maga volt. Csak nagy ritkán szokott dudorászni, odahaza, szerszámnyél faragása közben, olyankor, amikor egy lélek sincs a közelében, senki, még az édesanyja sem, de még ilyenkor is, amint észreveszi, hogy dudorászgat, amint ez tudatosodik benne, rögtön abba is hagyja. Most nem hagyta abba. Töltött, fölhajtott, megint szemügyre vette a kocsmák közönségét, s sűrű dohányfüstben úszó, részeg fejeket, s kihívóan, mintegy ingerelve, heccelve a közönséget újra rázendített:

Ez a virág olyan virág,
mint a mogyorófavirág —
sokat ígér, keveset ád!

Arra még tisztán emlékezett, hogy újabb liter bort rendelt, meg arra is, hogy az emberek a söntés elől lassan odadülöngtek az asztalához, éljenezni és nyalábolgatni kezdték, borostás ábrázatukat az arcához dörzsölték, összenyalázták, veregették a vállát, nyakló nélkül töltögették bele az italt, végül ő is föltápáskodott, közéjük állt, s már az egész kocsmá torkaszakadtából ordította:

Ez a virág olyan virág,
mint a mogyorófavirág —
SOKAT ÍGÉR, KEVESET ÁD!

Hogy a kocsmából miként keveredett haza, nem tudja. Másnap iszonyú fejfájásra ébredt. Édesanyja csak lábujjhegyen mert körülötte járkálni, s igyekezett a nyomát is eltüntetni az éjszakai dorbézolásnak. Vagyis mire szeretett gyermeke fölébredt, rendbe tette a ruháját, ami olyan volt rajta, amikor az éjjel haztámogatták, mintha disznóólban hempergett volna meg.

Hétfőn reggel, mintha mi sem történt volna, pontosan megjelent a munkahelyén, a szövetkezet brigádjában. Dél tájban egy terepjárón két OZNA-s jelent meg, Selyembandit kiszóltották a sorból, s magukkal vitték.

Ettől a naptól kezdve Selyembandi élete és viselkedése gyökereken megváltozott. Mások úgy kezdtek vélekedni, hogy Selyembandi azelőtt se volt teljesen beszámítható, mindig is hiányzott egy kereke, különc és kényes volt, és olyan finnyás, mintha legalábbis grófnak született volna. Most már tudni vélték, hogy a közös munkán, a brigádban Selyembandi sohasem ivott a közös bögréből, a kannából úgy öntetett magának a tenyerébe, ha meg éppen senki se volt erre hajlandó, inkább szomjazott, mintsem megfogta volna a közös vizesbögrét. Voltak ugyan, akik közbeszóltak, hogy „no, nem éppen úgy volt!”, de ezeket letorkolták, elnémították, s inkább azokra kezdtek odafigyelni, akik olyan képtelenségeket állítottak, miszerint Selyembandi azért olyan emberkerülő és nőgyűlölő, mert az édesanyja egyben a szeretője is. Mindenki tudni vélt valamit, mert az igazat, az igazi okot senki se tudta. Legalábbis egyelőre nem. De abban egyetértett az egész brigád, hogy csak van valami Selyembandi füle mögött, ha már az OZNA ilyen hirtelen és váratlanul

lecsapott rá. Talán a fülükbe juthatott valami abból, hogy Selyembandi be szeretett volna állni kakastollas csendőrnek. Mert ez való igaz volt. Selyembandi nem is titkolta ezt sohasem. Állítólag meg is felelt volna erre a posztra, tán erre a posztra felelt volna meg a legjobban — szép szál gyerek volt! —, és már föl is vették volna, ha nem azzal kezdi a bemutatkozást, hogy visszaszájal valamelyik főcsendőrnek. De ez már csak olyan mendemonda. Selyembandi körül mindig is rengeteg mendemonda keringett. Senki se állta ki szó nélkül különcködését. Még az is szúrta a szemüket, hogy nem oldalt választja el a haját, hanem középen. Senki ki nem mondta, de már akadtak, akik éppen hogy csak ki nem mondták: jobb is, hogy elvitték; sose tudni, mi lakik az ilyenben! Sose nyilvánít véleményt, nem is tudja az ember, hanyadán legyen vele, de jóllehet, ha egy kicsit megszorogtatják, mindent kikotyog, amit a munkástársaitól hallott. Az ellenszenv úgy felizzott vele szemben, hogy már azok se merték védelmükbe venni, akik titokban a pártján álltak.

Harmadnap hazaengedték. Selyembandi sosem volt szószátyár, de annyit most mindenki elvárt volna tőle, hogy megmondja, hogy s mint volt, s főleg miért? Selyembandi ezzel szemben egy kukkot se szólt, mintha teljesen megbénult volna. A színe is megváltozott; fakóbb lett, a lábai pedig határozottan megroggyantak, mintha a pár napi távollét alatt összetörték volna a csontjait, s határozottan a tétovaság jelei mutatkoztak rajta. A faluban suttogni kezdtek, hogy Selyembandinak alaposan megszorogatták a tőkeit, s egyesek már azt is tudni vélték, hogy miért kapcsolta le a rendőrség. Föllázította a Csáki kocsmájában az embereket, valami nótával szította őket, valami rendszerellenes nótával, hogy ez a VILÁG sokat ígér az embereknek, de semmit se ad. Föllállt az asztalra, s úgy verte az öklével a kocsmá mennyezetét. Végül már az egész kocsmá azt a nótát fújta. Magát a kocsmáros is kihallgatták, de őt nem tartották bent, a kihallgatás után rögtön hazaengedték.

Ahogy híre kelt ennek a mendemondának, annak ugyanis, hogy Selyembandi rendszerellenes nótákat dalolt a kocsmában, és hogy hangosan kimondta, amit mások suttogva se merészelnek kiejteni a szájukon, miszerint lassan már kukoricakenyérből se ehetünk eleget, ahogy ennek híre kelt, azok is kezdtek pártfogásba venni, akik eddig mindennek elmondták, sőt az egyik vasárnapi prédikációját a plébános úr is Selyembandinak szentelte, persze anélkül, hogy kiejtette volna egyszer is a nevét, de mindenki tudta, hogy róla van szó; róla, akit tegnap még az egész falu különcnek tartott, ember- és

templomkerülőnek, kivagyí senkiházinak, aki az önteltségtől s büszkeségtől már lépni is alig tudott, és ez nem is lett volna baj, ha pénz és vagyon állt volna mögötte, de hőtszegény volt, mint a többi, mire föl ekkor olyan büszke, hogy már a mások köszönését se fogadja. Selyembandiból már-már Angyal Bandivá, betyárvezérré válik a falu szemében, aki a mai „urak” arcába merte vágni az igazságot, ha különös viselkedésével és a róla keringő újabb mendemondákkal ő maga meg nem zavarja az embereket. Selyembandi ugyanis inni kezdett. Nem úgy, mint eddig, havonta vagy néha szombatonként, egy-két pohárral, hanem mindennap, egyik kocsmából ki, a másikba be, naponta bejárta a falu összes kocsmáját, egyedül a Csákihoz nem tette be többé a lábát, még holtrészezen se, sőt ország-világ előtt kikiabálta, milyen szar ember a Csáki. Hogy miért 'szar' ember, azt nem árulta el, talán úgy gondolta, teljesen fölösleges, úgyis tudja ezt mindenki.

Egy ideig még rendszertelenül kijárt a brigádba, de hamarosan teljesen hátat fordított a szövetkezetnek, hátat fordított más munkának is, a napszámoskodásnak, s teljesen az ívásnak adta a fejét. Idős édesanyjától könyörgött ki pénzeket, később, amikor szép szóval nem sikerült kikönyörögnie tőle semmit, gorombáskodott vele, állítólag meg is verte az öregasszonyt, aki most már nemcsak amiatt sírdogált titokban, hogy szeretett gyermeke — mert még így is szeretett gyermeke maradt ez a megtévelyodott legény — nem talál egy hozzá való, takaros asszonynak valót, hanem főleg azért, mert teljesen tönkreteszi magát a folytonos ivással, s mi lesz majd vele, ki viseli a gondját, ha egyszer ő lehunyja a szemét.

Hosszú időn át minden szombat délután, éppúgy, mint azelőtt, kikészítette szeretett gyermekének a habfehér, kikeményített ingét, a vasalt ruhát, a fényesre suvickolt lábbelit, hátha meggondolja magát a fia, és szépen felöltözik, mint azelőtt, s újra jó útra tér, még biztatgatta is remegő édesanyahangján, hogy legalább most, egy héten egyszer öltözzél fel, fiam, tisztességesen, ne így mutatkozzál az emberek előtt, de hiábavaló volt minden. Selyembandiban valamit megroppantottak, nem tudott többé talpra állni, sárosnak, szennyesnek érezte magát kívül-belül, rongy embernek, aki szemrebbenés nélkül kiissza mások poharából az italt, mindegy, mi van a poharakban: bor, pálinka vagy sör, körülántorogja a kocsmasztalait, s megissza, magába önti, amit otthagytak, vagy fölkapja az iddogalók elől a poharakat, már nem is botránkoznak meg rajta, tudják, hogy Selyembandi meghibbant, hogy munkakerülő és kocsmatöltelék, igaz, nem volt mindig ilyen, valamikor büszke legény volt, sokat, túl

sokat adott magára, különködött, külön szeretett volna lenni mindenkinél, de lebukott vagy lebuktatták, valamiért beköpték, valamit elkövetett, vagy csak ráfogtak valamit, valamikor nem túrt meg magán egy porszemet, most meg örökké, mint a disznó, talán meg is tetvesedett már, messziről bűzlik, soha nem mosakodik, a szakálla a melle, a haja a háta közepéig lóg, már rég nem veszik komolyan, meghibbant, nem veszi komolyan már a rendőrség sem, pedig állítólag egy időben lekopogta az embereket, félték tőle, elnémultak, ha közeledni látták, volt valami ügye, arra nagyon ráfizetett, tán abba is hibbant bele, egy reggel úgy fognak rátalálni az árokparton, s akad-e majd ember, aki eltemeti, vagy ott, az árokparton húzzák rá a földet?

